תאונות קורות, גם פשרות

רבים מהתיקים המתנהלים לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים מסתיימים בפשרה, אלא שהליך המתבצע באמצעות תחשיבי נזק גורם להקצנת עמדות הצדדים ומשפיע לרעה על קיום משא ומתן מוצלח. ניתן לייעל את הדרך בשימוש במודל חדש שייטיב עם הצדדים ויחסוך זמן שיפוטי יקר

אהרן ד. גולדס, אביעד איגרא

השופט אהרן ד. גולדס, סגן הנשיאה, בית משפט השלום בכפר סבא

עו"ד אביעד איגרא, דוקטורנט ומנחה בקליניקה ליישוב סכסוכים, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר־אילן

אחוז ניכר מהתיקים המתנהלים בבית המשפט מכוח חוק הפיצויים לנפגעי תאונת דרכים, תשל"ה־1975 (להלן: **חוק הפלת"ד**) מסתיימים בפשרה. במאמרנו זה נתמקד בהצעה לפשרה מטעם בית המשפט לאחר הגשת תחשיבי נזק. נסקור את הבעייתיות בדרך זו ואת חסרונותיה ונציע פיתרונות. הפיתרון שיוצע יהיה מודל חדש לפשרה בתיקים של נפגעי תאונות דרכים, מודל הניתן ליישום מיידי בבתי המשפט.

הבעייתיות בנושא תחשיבי הנזק. כאשר בית המשפט מורה לצדדים להכין תחשיבי נזק מטעמם, הם מודעים לכך שהתחשיבים ניועדו לצורך הליכי פשרה. כל צד אמנם מדגיש באותיות קידוש לבנה כי ההצעה אינה מחייבת אותו וכי ניתנה לצורך ניסיון פשרה בלבד, אך בפועל אין הצדדים הולכים ולו במעט זה לקראת זה ואינם מנסים כלל להתפשר. ההפך הוא הנכון: הצדדים מקצינים בתחשיבי הנזק את עמדתם. לרוב נוקבים תחשיבי הנזק מטעם התובעים בסכומים גבוהים יותר מאשר נדרשו בכתב התביעה באותם רכיבים שכומתו, ככל הנראה משום שהם סבורים כי בית המשפט יציע בהצעת הפשרה שלו סכום שיינוע בין סכומי הקצה של התחשיבים השונים.

מובן כי ככל שהתובעים מעלים את תביעתם ביחס לסכום הריאלי, כך מקטינים הנתבעים את הסכום שהם מציעים. גם פעולה זו נובעת מחשש של הנתבעים שככל שיציעו סכום גבוה יותר, כך יציע בית המשפט הצעת פשרה גבוהה יותר שתשקף סכום אמצע שבין הצעות הצדדים.

מן האמור לעיל עולה כי הליך הפשרה באמצעות תחשיבי נזק משפיע לרעה על האפשרות לקיים משא ומתן מוצלח. זאת ועוד, נתבעים רבים מציעים בתחשיב הנזק לדחות את התביעה, על אף שמדובר בהליך של ניסיון להגיע לפשרה. ההצעות המופרזות מטעם באי כוח התובעים אף עשויות לענן אצל התובע ציפייה לסכום כסף מסוים שתגרום לו לד־חות ולטרפד כל הצעה פחותה, על אף שאותו סכום כלל לא התיימר להיות הצעה ריאלית לפשרה.

הרקע המעשי למודל החדש. הייחודיות של התיקים המתנהלים לפי חוק הפלת"ד היא שברובם המוחלט אין מחלוקת לגבי האחריות אלא אך ורק לגבי גובה הנזק. ייחודיות נוספת של תיקים בנר־שא זה היא העובדה שברוב המקרים ידיעים עורכי הדין את סדר הגדול של הפיצויים שעשויים להיפסק

בסוף ההליך, שכן קיימות הלכות ברורות בנושא ועל פיהן פועלים בתי המשפט.

יש לציין כי כבר בשלב מוקדם למדי של ההליך ניתן לעמוד על אחוז הנכות של הנפגע. כיוון שלאחר שלב קביעת הנכות לא צפוי להיחשף כל נתון מפתיע בהמשך ההליך, הרי שאין מניעה לסיים את ההליך כבר בשלב זה.

הדרכים לסיום ההליך בתיקים של נפגעי תאונות דרכים כוללות דמיון רב לשלוש מתוך ארבע הדר־כים ליישוב סכסוכים אלטרנטיבי: מו"מ, פשרה ומ־ען הצעת מגשר. עולה כי רק הברורות לא הוצעה כאפשרות לפיתרון הסכסוך בתתום פיצוי נפגעי תאונות דרכים. לדעתנו השלכה מסוג מסוים של ברורות מתאימה מאוד לשמש פיתרון להליך לפי חוק הפלת"ד.

הצעת החוק החדשה בעניין התיקון לחוק בתי המ־שפט (בוררות חובה) (הוראת שעה), תשע"א־2011 מדגישה כי היא אינה חלה על תובענה לפיצוי בגין נזק גוף. המדל המוצע במאמרנו יכול להשלים את הצעת החוק של שר המשפטים ולהתאים הליך דמוי בוררות גם לתובענות לפיצוי בגין נזקי גוף.

המודל המוצע. הצעתנו היא מודל פסיקה על פי תחשיב הנזק האחרון. מודל זה מתבסס על "הליך בר־ררות הצעה האחרונה" (Last Offer Arbitration). הליך זה הוא נוסחה הגזורה מתורת המשחקים: כל צד מציע הצעה סופית הוגנת ואחרונה לסיום המ־חלוקת, והבורר בוחר אחת מבין שתי ההצעות אשר מחיימת את הצדדים. בוררות מסוג זה היא הרכה ביותר והקרובה ביותר להליך הגישור. כך לעניינו, כל צד יודע כי אחת מבין שתי ההצעות תיבחר על ידי השופט, וכיוון שהצדדים מבינים כי השופט יבחר בהצעה הסבירה ביותר – כל צד מעוניין להיות סביר והגיוני ולתת הצעה שממקסמת את האינטרסים של הצד השני. הליך זה מוביל לדינמיקה שבה שני הצדדים יתקרבו בהצעותיהם, יצמצמו את הפערים הקיימים ויגדילו את הסיכוי להסכם ביניהם עוד בטרם ההכרעה השיפוטית.

כיוון שהצדדים עשויים לחשוש ולהיות שמרנים בשל חוסר הודאות האופף את הצעת הצד השני, הרי שלאחר שיגישו את הצעתם הראשונה יוכלו לשפר אותה בתוך 14 יום, והשופט יבחר באחת מבין שתי ההצעות המשופרות. כדי לא לרוקן את ההצעה הראשונה מתוכנה, הפער בינה ובין ההצעה השנייה לא יעלה על 25%. סטייה גדולה יותר תאפשר הגשת

הצעה משופרת נוספת ואחרונה תוך 14 יום נוספים, שגם היא תוגבל לאותם אחוזי סטייה.

בשונה מהליך בוררות רגיל שבו הנושא הוא הז־כויות בלבד, הרי שבהליך זה מתקיים גם שיח של אינטרסים ולא רק שיח זכויות. הצדדים מכירים את הפסיקות המקובלות בתתום, והצעותיהם יהיו קרו־בות מאוד לפסיקה המוכרת, תוך התחשבות מקסי־מלית בצד השני.

בשל היתרונות הרבים של סוג הליך זה, השימוש בו לפיתרון סכסוכים מקובל מאוד במגזר הציבו־רי בארצות הברית. שם הוא ידוע בשם "בוררות בייסבול", משום שהשתמשו בו רבות להכרעה במ־חלוקות הונגעות לגובה המשכורות של השחקנים.

נמחיש את יעילותו של ההליך לאחר שנבין מספר מושגי יסוד מתתום המשא ומתן. לכל צד קיימת נקודה שאליה הוא שואף להגיע – למשל מחיר שהוא רוצה לקבל – הנקראת "נקודת יעד". המחיר הראשון שפותחים בו את המשא ומתן הוא "נקודת הפתיחה". נקודת הפתיחה בריכה להיות מרוחקת מנקודת היעד על מנת שבסופו של המשא ומתן יוכל כל צד להגיע אל נקודת היעד שלו. לכן מוכר יציע את מרכולתו בנקודת פתיחה גבוהה מנקודת היעד, ואילו הקונה הפוטנציאלי יציע בעד מרכולתו של המוכר נקודת פתיחה נמוכה בהרבה מנקודת היעד שלו עצמו. המחיר האחרון שכל צד מוכן לשלם או לקבל בעד הממכר, מחיר אשר מתחתיו או מעליו לא תתבצע עסקה, נקרא "נקודת ההסתייגות". האזור היעיל במשא ומתן שבו יכולה להתקיים העסקה הוא בין נקודת ההסתייגות של המוכר לבין נקודת ההס־תייגות של הקונה.

כיום, כאשר מגישים הצדדים תחשיבי נזק לבית המשפט הם מציעים ברוב המקרים את נקודת הפ־תיחה שלהם, ואולם בהליך של פסיקה לפי ההצ־עה האחרונה יציעו הצדדים את מחיר ההסתייגות האחרון שלהם. הם יעדיפו לקבל את "הקו האדום" שלהם מאשר את הצעתו של הצד השני.

כעת נציג דוגמה שתשפוך אור על השינוי הדרמטי שיעשוי להביא המודל המוצע. בתיק שנקבעו בו אפס אחוזי נכות לתובע קיימות תלונות סובייקטיביות רבות של התובע על כאבים, והוצגו אישורים על ימי מחלה שנלקחו בשל התאונה ועל מספר טיפולי פי־זיותרפיה. המצב כיום הוא שתחשיבי הנזק המוגשים מטעם התובעים במקרים אלו מגיעים לסכומים של 50 אלף שקל, ולפעמים – אצל באי כוח יצירתיים במיוחד – הסכומים אף נוסקים לגובה של 100 אלף שקל. לעומתם, הנתבעים שמודעים להפרזה בדרי־שות מקשיחים את עמדתם, ומבהירים שבכלל על התביעה להידחות לגמרי – אך הם מוכנים "להתפ־שר" על סך כולל של 500 שקל. כל צד חושש כאמור שבית המשפט יבחר מעין נקודת אמצע בין ההצ־עות, ועל כן הצדדים מקצינים מאוד את עמדר־תיהם, מטרפדים כל אפשרות להסכמה ביניהם ולא מקדמים במאומה את הצעת בית המשפט, שיכלה להינתן גם ללא תחשיבי הנזק הבלתי סבירים שהם מציגים. אולם המצב שונה כאשר הצדדים יודעים שבית המשפט יבחר באחת ההצעות. בהנחה שפ־סיקה קודמת בתתום קבעה במקרים דומים סכומים הנעים בין 4,500 ל־7,000 שקל, ההצעות של הצדדים בתחשיביהם יינועו בתוך תחום זה, בהתאם לנסי־בות הנמוחדות של המקרה הספציפי. באי הכוח הם שחקנים חוזרים המודעים למצב המשפטי האמיתי השורר ברוב המקרים; תובע לא ידרוש 80 אלף שקל בהליך פסיקה לפי ההצעה האחרונה כפיצוי בעבור תאונה שאובחנה כחבלת "צליפת שוט" ונקבעו בה אפס אחוזי נכות, אלא ההצעות יהיו ריאליות וקרו־בות יותר זו לזו.

יישום המודל בהליך. ייחודיות ההליך בתיקים המתנהלים לפי חוק הפלת"ד, כפי שסקרנו לעיל, מאפשרת ליישם בבית המשפט במקרים אלה את מודל הפסיקה לפי ההצעה האחרונה. אנו מציעים אפוא להפעילו בתיקים שלא קיימת בהם שאלת אחריות, ואילו בתיקים שבהם שאלת האחריות

עומדת בעינה ניתן ליישם את המודל המוצע כאן לאחר הכרעת בית המשפט בשאלה זו.

על הצדדים להסמיך מראש את בית המשפט לב־חור אחת מבין ההצעות הסופיות שיגישו הצדדים בתחשיבי הנזק מטעמם. השופט יבחר את ההצעה הסבירה יותר מבין ההצעות, והיא זו שתחייב את הצדדים. יהיה ניתן לערער על החלטת בית המש־פט כמו על כל פסק דין אחר, ומוצע כי בית המשפט שלערעור יכריע בין הצדדים בכך שיבחר את אחת מההצעות שהוגשו. על מנת שצדדים רבים יתנסו בדרך זו, חשוב שלא לצמצם את אפשרויות הערעור. כיוון שבית המשפט בוחר באחת ההצעות שהצי־עו הצדדים, הרי שאין מניעה שבית המשפט שלערעור יתע־רב בהחלטה – בניגוד לצמצום מידת התתערבות בהליכים לפי סעיף 4(ג) לחוק הפלת"ד וסעיף 79א לחוק בתי המשפט.

הגורם היחיד אשר עלול להשפיע בצורה משמעותית על ההבדלים בין הצעות הצ־דדים הוא אחוז הנכות התת־פקודית, שכן התובע והנתבע עשויים להיות חלוקים לגביו גם לאחר קביעת אחוז הנכות על ידי המומחה. כיוון שמח־לוקת זו תהא משמעותית רק בתיקים שנקבעו בהם יותר מעשרה אחוזי נכות, מוצע שבתיקים אלה יוכל בית המשפט לבקש את הסכמת הצדדים ליתן הכרעה לפי סעיף 4(ג) לחוק הפלת"ד, אם יסבור כי שתי ההצ־עות אינן משקפות בצורה קיצונית וחריגה במיוחד את נתוני התיק. אין ספק כי כל צד מעדיף לקחת חלק בכתיבת פסק הדין שלו, ועל כן יסכימו הצדדים להשתמש במודל החדש המוצע, וגם יציעו בתחשיבי הנזק מטעמם הצעות ריאליות ביותר.

ניתן ליישם את המודל המוצע בבתי המשפט החל מהיום, באמצעות הסכמה מראש של הצדדים לדרך זו והסמכת בית המשפט לכך דרך סעיף 4(ג) לחוק הפלת"ד. על מנת להקל על הצדדים את חוסר הבהירות בשימוש בסעיף 4(ג) וכדי להעניק הכרה רשמית לאפשרות זו לסיום הסכסוך, מומלץ להתקין תקנה 4(ד) שתקבע כדלקמן:

4(ד)(1) בית המשפט רשאי ליתן פסק דין על דרך הפשרה לעניין זכותו של נפגע לפיצוי לפי חוק זה, בהתאם לאחד מתחשיבי הנזק שיגישו הצדדים, אם בעלי הדין הסכימו לתת לבית המשפט סמכות כאמור; פסק הדין יהיה נתון לערעור ככל פסק דין אחר.

(2) הסכימו הצדדים לפי סעיף קטן (ד)(1), יהיו רשאים להגיש הצעה מתוקנת תוך 14 יום מן המועד שנקבע להגשת ההצעות.

(3) הוגשה הצעה מתוקנת הסוטה ביותר מ־25% מן ההצעה המקורית, יהיו הצדדים רשאים להגיש בתוך 14 יום הצעה שלישית ואחרונה.

(4) בתיקים שנקבעו בהם יותר מ־10% נכות צמיתה, יסבר בית המשפט כי שתי ההצעות קיצוניות וחורגות מן התוצאה הסבירה והראויה, רשאי בית המשפט ליתן פסק דין על דרך הפשרה לפי סעיף קטן (ג), אם בעלי הדין הסכימו לתת לבית המשפט סמכות כאמור.

הליך זה ידוע גם בשם "בוררות בייסבול": כל צד יודע כי אחת משתי ההצעות תיבחר על ידי השופט ותחייב אותם, וכיוון שהצדדים מבינים כי השופט יבחר בהצעה הסבירה ביותר - כל צד מעוניין להיות סביר והגיוני ולתת הצעה שממקסמת את האינטרסים של הצד השני

חשוב להדגיש כאמור לעיל שהמודל יעיל לשימוש באופן מיידי, כלומר אף בטרם הח־קיקה המוצעת. אמנם חלק ניכר מן השחקנים החוזרים הם שמרנים מאוד ועלולים לחשוש מהליך שנראה אלטרנטיבי, אולם אנו סמוכים ובטוחים כי בשל היתרונות הר־בים שפירטנו יסכימו צדדים רבים להתנסות בדרך זו, ועם הזמן היא תזכה לאמון רב יותר ותהפוך לדרך המלך בתיקים מסוג זה.

תחום זה של קביעת גובה הפיצויים בעניין נפג־עי תאונות הדרכים הוא כר מיטבי לשימוש במודל המוצע. יחד עם זאת, מודל זה מתאים לדעתנו גם ליישום בתיקים אזרחיים אחרים כגון בהליכי רשות להגן בהתייחס לביצוע שטר, בתביעות שיבוב, בת־ביעות פח וכן בהליכים נוספים בסדר דין מהיר.

אין ספק כי השימוש בדרך אלטרנטיבית זו יביא תועלת רבה לבית המשפט ולכל הבאים בשעריו: הצדדים יזכו לקבל פסק דין שהם שלמים איתו, ואילו בית המשפט יחסוך זמן שיפוטי חיוני.